

УДК 37 (092) (477.53)

АЛЛА БОЙКО, МИКОЛА СТЕПАНЕНКО
(Полтава)

ГРИГОРІЙ ВАЩЕНКО: ВІХИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ

Розкрито основні віхи життя і творчості видатного українського педагога. Він народився на Полтавщині, тут пройшли його дитинство і юність, відбулося становлення як особистості. Григорій Ващенко 16 років з деякими перервами працював у Полтавському ІНО – доцентом, потім професором, завідувачем кафедри педології й педагогіки. Зазнав переслідувань і необ'єктивної оцінки своєї творчості. В основі його праць – полум'яний патріотизм, висока духовність і моральність. Вивчення потребує духовно-моральна парадигма його спадщини, розроблений ним виховний ідеал української молоді. В Україні видано 6 томів його творів, 5 томів праць ще чекає свого виходу у світ. Опубліковані в Мюнхені, Лондоні, Торонто та інших містах світу твори Григорія Ващенко повертаються в Україну. Вони збагатять зміст і методичку національної освіти.

Ключові слова: Григорій Григорович Ващенко, теорія, практика, виховання, дидактика, виховний ідеал, духовно-моральна парадигма.

Григорій Ващенко – одна з найяскравіших постатей у багатотомовій історії української педагогіки. Життєвий шлях його складався так, що понад 20 років прожив у еміграції. Українська діаспора високо оцінила педагогічну спадщину цього вченого. Григорія Григоровича по праву вважають основоположником української національної педагогіки. В Україні продовжується активне знайомство з його творчістю, що засвідчує прихід до читача таких його праць: «Виховний ідеал» (Полтава, 1994), «Загальні методи навчання» (Київ, 1997), «Виховання волі і характеру» (Київ, 1999), «Праці з педагогіки та психології» (Київ, 2000), «Хвороби в галузі національної пам'яті» (Київ, 2002). Ці фундаментальні дослідження дають змогу виявити стратегічні напрями наукових зацікавлень професора Ващенко. Ідеться насамперед про проблеми національного виховання, якими він особливо переймався. До видатних заслуг ученого світового рівня слід віднести всебічне теоретичне і практичне обґрунтування виховного ідеалу українського народу – «Служба Богові і Батьківщині» – в органічному, природовідповідному поєднанні національного й уселюдського начал; глибинне осягнення важливих питань дидактики, у центрі яких – принципи, зміст та методи навчання. Він різновекторно схарактеризував ці здобутки в царині не тільки вітчизняної, але й світової педагогічної думки. Не можна не згадати низки актуальних праць із психології, що дають аргументовані підстави вважати Ващенко також видатним українським психологом.

«Для окреслення діапазону творчих пошуків педагога планується видання ще не менше трьох томів творів Г. Г. Ващенко», – наголошував свого часу А. Погрібний [10, с. 4]. Створений кафедрою загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка перший в Україні музей Григорія Ващенко став місцем упорядкування і збереження його педагогіч-

них творів, що дуже важливо для майбутніх учителів. Плюралізм ідей, концепцій, технологій на основі поліпарадигмальних підходів сприяє формуванню їхньої компетентності. Маємо на увазі духовно-моральну парадигму автора «Виховного ідеалу» [4, с. 8].

Широка педагогічна громадськість України остаточно ще не визначилася у своєму ставленні до Григорія Ващенка. Цим зумовлене те, що його теоретичні ідеї, творчий досвід характеризуються неоднозначністю підходів і навіть полярністю оцінок. Одні вважають, що «... Ващенко ... цілковито заслуговує бути сьогоднішнім стягом нашої державотворчої педагогічної думки» [2, с. 8], тоді як інші зовсім не поділяють цієї точки зору й висловлюють прямо протилежні думки. Такий дуалізм викликаний, на наш погляд, двома основними причинами. По-перше, спадщина Григорія Ващенка, його наукові праці до цього часу ще не повністю видані в Україні, вони розсіпані по світу (Мюнхен, Лондон, Торонто, Полтава). По-друге, творча біографія педагога тільки-но починає досліджуватися, позаяк ім'я його у вітчизняній педагогіці було заборонене й незаслужено забуте. Воно лише недавно повернулося на Батьківщину. Отже, база даних про педагога і його творчий доробок ще недостатня для ведення наукових дискусій, а тим паче для формування об'єктивної думки про нього.

Наш інтерес до творчої Григорія Ващенка, складної і суперечливої особистості, людини важкої долі, пояснюємо кількома чинниками. Передусім слід зробити акцент на актуальності його набутку, опертому на реалізм наукових ідей у виправданому синтезі з високою релігійністю й полум'яним патріотизмом. Не менш важливим є й те, що Григорій Григорович збагатив національну педагогічну науку своїми багатоплановими, різноаспектними працями, з-поміж яких проект «Система освіти в самостійній Україні», написаний понад 50 років тому, коли нам про самостійність хіба що мріялося. Своім пристрасним словом цей педагог наближав її, оптимістично уселяв у наші серця віру в неї. Особистість з оригінальним творчим обличчям, самобутнім почерком цікавить нас у зв'язку з розбудовою вищої педагогічної школи (від 1917 р. з деякими перервами до 1941 р. Ващенко працював у Полтавському педінституті). Нарешті, Григорій Григорович добре знав як український письменник. Відомо, що хороший майстер художнього слова – завжди вчитель, як, у свою чергу, справжній педагог – майстер пера. Життя переконає, що така закономірність існує.

Слід по-особливому вияскравити те, що професор Григорій Ващенко природно і майстерно поєднував у своїй оригінальній педагогічній концепції теорію і практику, виховання й дидактику. У селищі Білики, що на Полтавщині, він створив зразкову школу. Заповітною мрією педагога було зберегти, осмислити й розвинути українську національну освітню традицію, у всій чіткості та ясності кристалізувати принципи національного виховання, що мають бути, на його переконання, «в чистоті й високості» дотримані та збережені в еміграції до тих пір, коли вони повністю утвердяться на рідній, уже національно та соціально вільній українській землі.

Важливо вказати й на те, що Григорій Ващенко одним із перших предметно заговорив про етнопедагогіку. Свої розмисли він будував на «Повчанні...» Володимира Мономаха, засадничих положеннях педагогіки часів козаччини, мудрій виховній системі Григорія Сковороди, «Кобзарі» Тараса Шевченка, педагогічному досвіді великих українців Костянтина Ушинського, Бориса Грінченка та інших сподвижників кінця XIX ст. [5, с. 7]. Ці грані діяльності Григорія Григоровича різноаспектно проаналізував колишній голова Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенка Анатолій Погрібний, який із боєм констатував, що «сподіваного утвердження освіти та виховання на українських національних засадах

у нинішній Україні поки що не відбулося ...», що педагогічний доробок Ващенка «часто-густо потрапляє на недовір'я, настороженість, відверте несприйняття» [10, с. 4-5].

Досвід і теоретична база вченого-патріота допомагає розвивати і примножувати непереборні психічні якості українців, багатуючі національно-культурні традиції нашого етносу, почуття вірного служіння Богові й Батьківщині.

Життєпис Григорія Ващенка сповнений складних колізій. Він уродженець Полтавщини – унікального центру української духовності та культури, де формувалася нова українська літературна мова й нова українська література, писалися козацькі літописи, діяли просвітні товариства, зорганізовувалися перші в Україні педагогічні видавництва. Тут пройшли Ващенкові дитинство і юність, тут відбулося його професійне становлення. Вивченню полтавського періоду життя педагога, як і всієї його творчої біографії, сприяли його праці, передусім ті, які увійшли до «Записок ІНО», студентського журналу «Інновець» та інших полтавських видань, а також публікації Гьотца Хілліга, німецького дослідника з м. Марбурга [11], Омеляна Ковалю, відомого діяча української діаспори з м. Брюсселя. О. Коваль, до того ж, – автор вступної статті до монографії «Виховний ідеал», що побачила світ 1994 р. в м. Полтаві на кошти англійської української діаспори [9, с. 9].

Народився майбутній педагог 23 квітня 1878 р. в с. Богданівці на Полтавщині. З 10 років почав навчатися: спочатку в Роменському духовному училищі, а згодом у Полтавській духовній семінарії, яку закінчив 1898 р. Один рік учительював на Прилуччині. 4 роки – з 1899 по 1903 – здобував освіту в Московській богословській академії, де вів активне громадське життя, популяризував творчість Тараса Шевченка, був одним із активних учасників шевченківських свят, гартував своє письменницьке перо. В академії він одержав ґрунтовну гуманітарну підготовку і став кандидатом теології.

Маємо підстави вважати, що в жовтні 1917 р. Григорія Ващенка було запрошено на посаду викладача педагогіки, психології та логіки до Полтавського вчительського інституту й одночасно призначено директором учительської семінарії. У цей час він продовжує чітко реалізувати українську національну лінію, займається літературною творчістю: у 1907 р. з'явилася збірка «Пісня в кайданах», у 1910 р. в Петербурзі опубліковано п'єсу «Сліпий», у 1912 р. – збірку «До ґрунту», куди увійшли повість «Сміх природи» (І ч.), оповідання «Самотній» та «Феєрія».

З 1912 р. по 1928 р. Григорій Ващенко повністю віддається педагогічній творчості. Лише 1928 р. у журналі «Наше слово» друкується друга частина збірки «До ґрунту» і друга частина повісті «Сміх природи». Можливо, з'являлися й інші його художні твори, але про це, на жаль, не маємо ніяких відомостей.

Педагогічна діяльність захоплює Григорія Григоровича все більше й більше. Він віддаляється від літератури, сповна присвячує себе педології, педагогіці й психології. За часів Української Народної Республіки, коли Генеральним секретарем (міністром) освіти був полтавець Іван Стешенко, у Полтаві відкрито Український історико-філологічний факультет (філіал Харківського університету), а згодом – Український народний університет. Ващенко стає доцентом цього вищого навчального закладу.

Існування університету припинила денікінська окупація. У серпні 1919 року Григорія Ващенка як «мазепинця» заарештували денікінці. Він уник смерті завдяки В. Александріву, директорові комерційної школи, і В. Короленкові, предводителю дворянства. У грудні 1919 р. прийшли червоні й закрили Полтавську вчительську семінарію. Григорій Григорович знову опинився за ґратами, але його врятувало те, що сидів у в'язниці при денікінцях.

Григорій Ващенко послідовно відстоював українську педагогічну науку. Авторитет його зростає. Ще в 1917 році він пропонує заснувати «українську педагогічну Академію», радить більше займатися науковими експериментами. Про це довідуюся з матеріалів Всеукраїнського учительського з'їзду, делегатом якого був Григорій Григорович [8, с. 21].

Згодом учений переїздить до селища Білики Кобеляцького району, де намагається врятувати учительську семінарію, перетворену в установу з перепідготовки педагогічних кадрів. Він створив нову, як тепер назвали б, «авторську» школу, розробляв навчальні плани і програми, здійснював цікаву навчальну й наукову роботу з експериментальної педагогіки та психології. Разом зі своєю дружиною впроваджував «методу Монтесорі», яка не втратила актуальності й натеper, оскільки ми ще досконало не ознайомлені з педагогікою визначного італійського педагога Марії Монтесорі. У Біликах Григорій Ващенко організував народний театр і хор, яким сам керував. У ньому брало участь понад 80 осіб. Сам педагог уважає перебування в Біликах найактивнішим періодом свого творчого життя. У цей час опинився під прискіпливим і всевидящим оком НКВС. Ця обставина змусила залишити вчителювання. І нині в Біликах функціонує школа, де працював Григорій Ващенко, колектив однодумців якої розвиває традиції видатного педагога.

У 1924 р. Григорій Григорович Ващенко стає штатним викладачем Полтавського інституту народної освіти, у 1925 р. – керівником кабінету соціального виховання при ІНО, а згодом – професором ІНО (з 1928 р. – інституту соціального виховання), завідувачем кафедри педології. У той час, а точніше – у 1929 р., він написав і видав монографію «Загальні методи навчання» (Харків, 1929) – перший підручник з дидактики вищої педагогічної школи. У 1931 р. Ващенко призначено керівником утвореної за його безпосередньою участю аспірантури, діяльність якої відновлена в Полтавському педагогічному інституті лише через 60 років, у 1992 р.

Серед тодішнього викладацького складу Григорій Ващенко був одним із найбільш творчих і результативних учених. Поряд із ним працювали такі непересічні особистості, як професори В. М. Верховинець та В. О. Щепотьев. Григорія Григоровича запрошували до участі в курсах, семінарах, у різних республіканських зібраннях, він часто виступав з актуальними повідомленнями.

Науковець Ващенко розумів і високо цінував у підготовці вчителя оптимальне поєднання педагогічної теорії і практики, постійно займався вивченням і узагальненням передового педагогічного досвіду навчально-виховних закладів Полтавщини. Нам відомо, що він поширював досвід колонії ім. О. М. Горького (с. Ковалівка), Білицького дитячого будинку, колонії в с. Писарівщині, 14-го полтавського дитбудинку, колонії ім. В. Г. Короленка та інших дитячих закладів, позитивно характеризував педагогічну діяльність Христини Савченко, Бориса Ольшанського, Антона Макаренка та ін. Історія зберегла факти, які переконливо доводять значну роль Григорія Ващенка у становленні й популяризації педагогічної системи Антона Макаренка. Він першим із позитивних позицій заговорив про досвід колонії імені М. Горького, запросив Антона Семеновича у співавтори своєї збірки, яка була видана за його редакцією, й водночас толерантно вказував молодому колезі на недоліки [1, с. 36].

Під час роботи в Полтавському ІНО проф. Григорій Ващенко разом із студентами проводив велику дослідницьку роботу. За її наслідками він надрукував монографію «Загальні методи навчання», статті «Методи об'єктивного обслідування техніки читання», «Наслідки математичного тесту над дітьми полтавських шкіл», «Психологічні профілі студентів ПІНО за колективним тестом Россолімо», «Наслідки математичних тестів, проведених у школах Полтавської округи», «Записи поведінки дитячих колективів як метод вивчення дитинства», «Конференція робіт-

ників установ соціального виховання інтернатного типу на Полтавщині», «Школа як громадсько-культурний центр», «Розвиток Полтавського ІНО як педагогічної школи». У полтавський період опубліковано також «Сільськогосподарський ухил педвузів», «Організація лабораторій та майстерень при педвузах», що характеризують Григорія Ващенко як досвідченого педагога вищої школи. Значний інтерес становлять роботи, які написані на основі діагностування педагогічних явищ і процесів [3, с. 123-415].

Кафедри педагогіки і педології в червні 1931 р. об'єднали в одну, її очолив Григорій Ващенко. Згодом над професором почали згущатися хмари: у 1933 р. його різко розкритикували на зборах колективу інституту, а книгу «Загальні методи навчання» заборонили й вилучили з ужитку. У січні 1934 р. Григорія Григоровича позбавили роботи. У наказі, підписаному директором інституту П. М. Койнашем, знаходимо таке звинувачення: «Ващенко Г. Г. не змобілізував студентів і аспірантів на боротьбу з контрреволюційними буржуазно-націоналістичними настановами УНДІПу і тим самим ревізував і ігнорував постанову ЦК КП(б)У про УНДІП. У своїй педагогічній і науковій роботі, незважаючи на вимоги дирекції і організацій інституту, не розгорнув потрібної самокритики на свою явно буржуазно-націоналістичну продукцію. (Значить були й інші праці, бо тут говориться у множині – А. Б., М. С.). Тому т. Ващенко Г. Г. звільнити з посади професора – керівника педолого-педагогічної кафедри з 1 січня 1934 року» [7].

Справжнє визнання прийшло до Григорія Ващенко в Мюнхені, де він провів значну частину свого життя. Це місто, як відомо, стало після Другої світової війни центром наукового й політичного життя української еміграції. Григорій Григорович працював професором Українського вільного університету, ректором Української богословської академії, був членом Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка, наставником Спілки української молоді і її першим почесним членом. Прикро, звичайно, що заслужена слава прийшла до нього на чужині. У цей період усі свої сили професор Ващенко віддавав справі національного виховання української молоді, сумував за своєю Батьківщиною й вірив у здійсненність обгрунтованого ним виховного ідеалу. На 89 році видатний учений і педагог відійшов у вічність. Творча спадщина педагога сьогодні повертається в Україну [3, с. 121].

При першому, навіть побіжному, знайомстві з творчістю Григорія Ващенко приємно вражає глибоке розуміння ним сутності української нації, щире вболівання за її історію й культуру. Науково-теоретичний доробок і художні твори професора Ващенко яскраво віддзеркалюють психічні та природні властивості українців, а це навіть мимовіль викликає довіру до його наукових результатів, співчуття до нелегкої долі і притягує, неначе магнітом, до його творчої особистості.

За даними німецького дослідника Гьотца Хілліга [11] та діяча західної української діаспори Омеяна Ковалю [9], Григорій Ващенко в еміграції написав «Загальні методи навчання» – доповнене видання (Мюнхен, 1948), «Виховання волі і характеру» (Лондон, 1952 – 1957), «Український ренесанс ХХ ст.» (Торонто, 1953), «Проект системи освіти в самостійній Україні» (Мюнхен, 1957), «Виховання любові до Батьківщини», «Основи естетичного виховання», «Виховна роль мистецтва» (Мюнхен) та ін. Омелян Вишневецький у монографії «Теоретичні основи сучасної української педагогіки» [6] називає ще й такі праці Григорія Григоровича: «Роль релігії в житті людства і релігійне виховання молоді» (Визвольний шлях. – 1954. – № 5), «Виховання пошани до батьків і старших» (Визвольний шлях. – 1954. – № 10), «Виховання статевої чистоти і стриманості» (Визвольний шлях. – 1954. – № 11).

Професор Ващенко надавав перевагу проблемам виховання, що історично завжди превалювало в національній українській педагогіці. Праці з дидактики, присвячені принципам, змісту та методам навчання, промовисто засвідчують, що

Григорій Ващенко створив підручник із національної педагогіки. Для нас передусім важливими є його погляди на виховання як національно-соціальний феномен. Учений переконливо довів, що «виховання взагалі» не існує, воно має національний характер і конкретно-історичну детермінованість, покликане формувати світогляд і ціннісні орієнтації в найповнішій єдності та відповідності до національних традицій, психічних і природних сутностей українців.

Кожна людина, постійно наголошував Григорій Григорович, мусить задуматися над тим, що вона особисто може зробити для Батьківщини. Важливо, однак, аби це не перетворилося в просту балаканину, бо серед нашої інтелігенції «можна зустріти людей, що добре вміють розмовляти про службу Батьківщині, а на ділі служать лише своїм особистим інтересам». «Службу Батьківщині треба усвідомлювати не лише як обов'язок, а як сенс всього свого життя, без чого не варто жити ... Перша абсолютна вартість для молоді є Бог, – пояснює вчений, – друга – Батьківщина» [4, с. 174].

Сьогодні дехто прагне начежити одному з найталановитіших наших педагогів ярлик зятятого націоналіста. У відповідь їм він, неначе звертаючись до нас, радить: «... Виховуючи в молоді патріотизм, здорову національну гордість, свідомість своєї національної гідності, ні в якому разі не можна виховувати в неї безглуздої національної пихи й презирства до інших народів, що споконвіку населяють Україну, на тій підставі, що вони не українці» [4, с. 177]. Коли читаєш і вдумуєшся в ці рядки, зовсім забуваєш, що написані вони на початку п'ятдесятих років ХХ ст. людиною, відірваною від Батьківщини. Кожна теза винятково актуальна, вона ніби тільки-но з'явилася. Такий віщий посил із віддаленого минулого в наше майбутнє міг подати лише великий патріот, котрий не лише розуміє, а й серцем відчуває всі порухи свого народу і його земне призначення. Це допомагає нам усвідомити й сприймати Григорія Ващенко не лише як вдумливого вихователя, але і як громадського діяча, мудру людину.

Григорія Григоровича цікавила важлива й нині проблема співвідношення виховання і самовиховання. Самовиховання – це складник виховання, одне з його завдань і основний критерій, а гуманітаризація освіти – умова й засіб виховання. Сьогодні пріоритет надається освіті. Практика ж цього не підтримує. Вона перекоонує в іншому: функції виховання потрібно значно розширювати. Ідеться, зокрема, про толерантне й суб'єкт-суб'єктне ставлення до людини, надання їй допомоги, захисту в сучасних складних умовах, визнання її суб'єктності, самодостатності.

Педагог обґрунтовує необхідність спеціальної виховної системи, що забезпечила б гармонійне виховання української молоді. Перше – це формування національного світогляду як узагальненої системи поглядів на світ і своє місце в ньому, розуміння сенсу життя як служіння Богові й Батьківщині. Друге завдання Григорія Ващенко вбачає в морально-релігійному вихованні, доводячи, що «тривка мораль може бути побудована лише на релігійних засадах. Коли мораль будується на засадах користі, то вона обертається в мораль егоїзму». Він закликає молодь до власної людської гідності, на основі чого виробляються вірність слову, правдивість, чесність. На цій же основі, вважає педагог, базується дружба, що за козацьких часів культивувалася як побратимство. У виховному процесі національні цінності, про які мовиться, нічим не можна замінити. Український народ Ващенко вважав народом – аристократом, який поважає власну гідність і гідність інших етносів.

З моральним вихованням Григорій Ващенко міцно пов'язує виховання волі та характеру. Він свідомий того, що найважливішою рисою вольової людини є принциповість і здатність ставити та досягати певної мети. «Розумну впертість у досягненні мети» педагог називає наполегливістю і вважає її неодмінним атрибутом волі й характеру. Водночас він наголошує на «необхідності стриманості, умінні во-

лодіти собою, не піддаватися випадковим емоціям». Дуже важливою рисою вдачі людини, на думку професора Ващенка, «є любов до праці і працездатність, основним мотивом якої мусять бути інтереси суспільства» [5, с. 10]. Третє завдання школи – естетичне виховання. «Українці з давніх давен виявляють великі природні естетичні здібності ...», отже, варто до найвищої міри розвивати те, що дала нам природа», – це ще один фундаментальний висновок ученого. Четверте завдання школи – фізичне виховання, збереження життя і здоров'я дитини. Григорій Григорович підкреслює, що це «не можна розглядати без зв'язку з вихованням інтелектуальним і моральним» [5, с. 11].

Педагог Ващенко до першочергових завдань відніс виховання в молоді чемності й пристойності в особистій поведінці й у ставленні до інших. Нещирість він сприймав «як відсутність справжньої поваги до людської гідності, не тільки чужої, а й своєї» [5, с. 7]. В основі чемності й пристойності має лежати «християнське ставлення до людини: щира пошана до неї, як до образу і подоби Божої, незалежно від того, який її матеріальний і соціальний стан».

Уболіваючи за майбутнє України й усвідомлюючи складність механізму нашого державотворення, Григорій Ващенко радить, щоб у процесі розбудови національної системи освіти враховувався «досвід системи освіти на Україні за часів царату і часів більшовицького панування». Він вважає, що «багато позитивного в розв'язанні питань про систему освіти у вільній українській державі може дати короткий, але плодотворний досвід організації української школи в період 1917 – 1923 років, коли наш народ з великим ентузіазмом розбудовував свою національну культуру взагалі і свою національну школу зокрема. Крім того, – пише педагог, – ми мусимо враховувати також досвід системи освіти на Заході» [5, с. 14]. З цими правильними й мудрими порадами, продиктованими щирим піклуванням справжнього патріота про нашу державу і народ, не можна не погодитися.

Як уже було наголошено, педагогічні погляди Григорія Ващенка формувалися головню на основі філософії Григорія Сковороди, полум'яного слова Тараса Шевченка, науки про різномовність Костянтина Ушинського. Григорій Григорович розвивав ідею народності, поділяв, зокрема, думку Ушинського про вирішальне значення у вихованні рідної мови. На душу Ващенка осіла гіркота від того, що Антон Макаренко негативно висловлювався про українську мову. Як бачимо, Григорій Ващенко не тільки обґрунтував свої погляди на виховання, а й пропагував передові ідеї вітчизняних діячів науки й культури, виявляючи власне об'єктивне ставлення до них.

Що ж до найскладнішої проблеми – оцінка постаті Григорія Ващенка і його творчості, – то необхідно прагнути до наукової об'єктивності й людської коректності, завжди пам'ятати народну духовно-моральну заповідь: «Мертві не мають захисту, крім нашої совісті, совісті живих».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бойко А. М.* Еволюція взаємин Г. Ващенка й А. Макаренка : ретроспектива і проєкція на сучасність / *А. М. Бойко* // Шлях освіти. – 2012. – № 3. – С. 35-39.
2. *Бойко А. М.* Стяг державотворчої педагогічної думки / *А. М. Бойко* // Освіта. – 2008. – 9-16 квітня. – С. 8-9.
3. *Бойко А. М.* «... Служба Богові й Батьківщині». Григорій Ващенко : альтернатива поглядів і оцінок / *А. М. Бойко*. – К., 2001. – 427 с.
4. *Ващенко Г. Г.* Виховний ідеал / *Г. Г. Ващенко*. – Полтава, 1994. – С. 174-177.
5. *Ващенко Г. Г.* Проект системи освіти в самостійній Україні / *Г. Г. Ващенко*. – Мюнхен, 1957. – 34 с.
6. *Вишневецький О.* Теоретичні основи сучасної української педагогіки / *О. Вишневецький*. – Дрогобич, 2003. – 525 с.

7. Відомчий архів Полтавського педагогічного університету.

8. Всеукраїнський учительський з'їзд : тези докладів, дебатів, постанови. – К., 1917. – 39 с.

9. Коваль Омелян. Передмова / Омелян Коваль // Григорій Ващенко. Виховний ідеал. – Полтава, 1994. – С. 6-9.

10. Погрібний А. Імперативний кодекс вдатного педагога-державника / А. Погрібний // Григорій Ващенко. Хвороби в галузі національної пам'яті. – Київ, 2003. – 335 с.

11. Хілліг Г. «Мазепинець» Ващенко про «яничара» Макаренка: взаємини відомих українських педагогів / Г. Хілліг // Рідна школа. – 1993. – № 6. – С. 69-75.

АЛЛА БОЙКО, НИКОЛАЙ СТЕПАНЕНКО

ГРИГОРІЙ ВАЩЕНКО: ВЕХИ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА

Раскрыты основные вехи жизни и творчества выдающегося украинского педагога. Он родился на Полтавщине, здесь состоялось его становление как личности. Григорий Ващенко 16 лет с некоторыми перерывами работал в Полтавском ИНО – доцентом, затем профессором, заведующим кафедрой педологии и педагогики. Испытал преследования и необъективную оценку своего творчества. В основе его трудов – пламенный патриотизм, высокая духовность и нравственность. Изучению подлежит духовно-нравственная парадигма его наследия, разработанный им воспитательный идеал украинской молодежи. В Украине издано 6 томов его сочинений, 5 томов еще ждут своего издания. Опубликованные в Мюнхене, Лондоне, Торонто и других городах мира произведения Григория Ващенко возвращаются в Украину. Они обогатят содержание и методику национального образования.

Ключевые слова: Г. Г. Ващенко, теория, практика, воспитание, дидактика, воспитательный идеал, духовно-нравственная парадигма.

ALLA BOYKO, MYKOLA STEPANENKO

HRYHORY VASHCHENKO: MARKS OF LIFE AND CREATION

In the articles the basic marks of life and creation of the outstanding Ukrainian pedagogue, the founder of national Ukrainian pedagogics are exposed. Figure of H. H. Vashchenko is grounded on modern innovative background, as pedagogics entered into the new quality phase of its development. Along with integration tendencies there is a revival of its national sense. In this process pedagogics is based on the richest national inheritance, it is provided by immortal sources, by creative work of glorious sons, and H. H. Vashchenko is one of them.

H. Vashchenko was born in Poltava region. From 1917 till 1941 with some interruptions he worked in our educational establishment, got the rank of professor, was the delegate of All-Ukrainian Teaching Congress, he was invited to participating in republican summits, courses, seminars, other meetings, where he came forward with interesting suggestions. However the pedagogue was grasped by the typical fate of front-rank intellectual man of that time. In 1933 he was sharply and groundlessly criticized, his works were withdrawn from everyday life. In January, 1934 H. H. Vashchenko was taken off from work. More than 20 years he had to live on strange land.

An acquaintance with his writings, printed out in Poltava, Munich, London, Toronto, grounds to assert that he overcame and exposed just about all major questions of theory of upbringing and didactics. Thus, it is possible to consider that an original textbook was worked out by him on the bases of national pedagogics, soil of which is a spiritually-moral paradigm of his creation, defined upbringing ideal of the Ukrainian young people "Service to God and Motherland". The return of H. H. Vashchenko's inheritance to Ukraine will enrich the contents and methods of national education.

Keywords: H. H. Vashchenko, theory, education, didactics, upbringing ideal, spiritually-moral paradigm.

Одержано 8.04.2013, рекомендовано до друку 15.04.2013.